

İstanbul Tramvay şirketinden alınan paraların İstanbul şehri imarına tahsisine dair kanun lâyihası ve Dahiliye, Nafia ve Bütçe encümenleri mazbataları (1/933)

T. C.

Başvekâlet

Kararlar Müdürlüğü

Sayı: 6/83

6 - I - 1938

Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine

İstanbul Tramvay şirketinden geri alınan paraların İstanbul şehri imarına tahsisi hakkında Nafia vekilligince hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyetince 4 - I - 1938 tarihinde tadilen Yüksek Meclise arzı kararlaştırılan kanun lâyihası esbabı mucibesile birlikte sunulmuştur.

Başvekil

C. Bayar

Esbabı mucibe lâyihası

İstanbul Tramvay şirketinin yeni hatlar yapmak maksadile 1926 senesinde elde eylediği itilâf-name ile temin ettiği mühim menfaatlerden başka ücret tarifelerine de zammettirdiği kesirlerden senelerce topladığı paralara mukabil vecibelerini yapmadığından Nafia vekâletinin teklifi ile Hükümetçe feshedilmiş olan mezkûr itilâf-name hakkındaki muamele Şûrayı devlet kararı ile de katiyet kesbeden hükme tevfiikan şirketten indelhesab istirdadı lâzımgelen (1 700 000) Türk lirasından 1 312 500 lirası taksitle ödettirilerek Cümhuriyet Merkez bankasında bir hesabı mahsusta hıfzedilmekte ve bakiyesi de peyderpey tahsil edilmektedir.

Sahibi muayyen olmayan her hangi bir malın Devlet Hazinesine devri varid olmakla beraber İstanbul şehrinde yeni yollar açılmak ve Tramvay yapılmak üzere aynı şehir halkının vermiş olduğu bu paraları o şehrin şiddetle muhtaç bulunduğu işlere yani amme menfaatine hâdim olacak hizmetlere tahsis de hem yukarıda arzolunan prensibe muvafık hem de, Türk İstanbulun imar ve tezyini gibi ihtiyaca ve hak ve adalete uygun olacaktır.

Avrupa, Asya gibi iki büyük dünyanın iltisak ve birbirlerine geçit noktası olan İstanbul şehrinin tanzim cihetinde emsali medenî şehirlere kıyasen bu günkü hali harabisine Atatürk rejiminin ve Cümhuriyet idaresinin lâkayid kalamayacağı tabiidir. Coğrafi vaziyetine ve tabii güzelliklerine ecdadın ilâve eylediği lâyemut sanat âbidelerile tezyin edilmiş olan İstanbul şehri son asırların taassub ve ihmali yüzünden muasır terakki ve ıslahı göremedikten başka ilk asırlarda az çok temin edilmiş olan cami avlusu ve meydanları gibi amme menfaatine elverişli mahallerde hasis menfaatler yüzünden pek çok yerler de adi dükkânlarla veya barakalara kalbedilmiş olduğu görülmektedir. Eski ve yeni şehir plânlarına göre İstanbulun mihrak noktasını teşkil eden köprü başındaki Yeni cami avlusu ve meydanı bunun en bariz misalidir.

İstanbul şehri imar plânlarını tanzim ile meşgul olan mütehassısın mütaleasına göre de Yenicami avlusu Eminönü meydanı şehir plânlarında birinci derecede ehemmiyeti haiz ve ilişik haritaya göre genişletilmesi elzem olan ilk başlangıçtır. Şehrin tramvaylarla karada işleyen binek ve eşya nakil vasıtalarının ve şehir hayatı umumiyesinde faal bulunan yüz binlerce halk kütlelerinin hemen her gün toplanıp yayıldıkları sirket merkezinden tanzim ve imara başlamak doğru bir hareket olacaktır.

Diğer cihetten mimarî ve bedîî kıymeti çok yüksek olan Yenicami önünde mevcut köhne enkaz mahiyetindeki binaları kaldırarak ilk inşasında olduğu gibi denize kadar meydanını tevsi suretile o yüksek sanat abidesini bütün azemet ve mimarî incelikleriyle dahil ve hariç ziyaretçilerin nazarı hayret ve temaşalarına açık bulundurmada millî vazifelerdendir.

İzah olunan sebeblere binaen şimdilik yukarıda yazılı bir milyon yedi yüz bin liranın merbut haritanın tatbika müteallik istimlak işlerine tahsis edilmesi arz ve kanun lâyihasını teklif eyeriz.

İlişik harita şehir mütehassısının reyine muvafık ve umumî imar plânının bir parçasıdır.

Üçüncü maddenin izahına gelince :

Yenicamiin inşasına aid Hazinei evrakta mahfuz vesikaya göre rıhtım inşasından sonra imlâ edilen ve gümrük binası olan mahal hariç olmak üzere camiin önündeki meydanın hududu köprü-nün ayağı bulunan mahal hizası ile denize kadar uzadığı halde sonradan dar görüş ve yanlış düşünüş neticesi, bir kaç para mukataa bedeli mukabilinde ta Kemeraltıma kadar yabancılara ve hatta ecnebilere de sarî olmak üzere dükkân ve herhangi bir bina yaptırmak fırsatı verilmiştir. Bunlara alâkaları olan mebna kıymetlerin verilmesi taallük eden hakları temin edilmiş olur.

Dahiliye encümeni mazbatası

T. B. M. M.

Dahiliye encümeni

Esas No. 1/933

Karar No. 11

14 - I - 1938

Yüksek Reislige

İstanbul Tramvay şirketinden geri alınan paraların İstanbul şehrinin imarına tahsisi hakkında Nafra vekilligince hazırlanıp İcra Vekilleri Heyetinin 4 - I - 1938 deki toplantısında Yüksek Meclise arzı kararlaştırılan kanun lâyihasının esbabı mucibesile birlikte gönderildiğini bildiren Başvekâletin 6 ikinci kânun 1938 tarih ve 6/83 sayılı tezkeresi encümenimize verilmiş olmakla işte alâkalı bulunan Nafra vekili ile Başvekâlet ve Dahiliye vekâleti mümessillerinin de hazır bulunduğu 12 - I - 1938 tarihindeki toplantımızda okundu ve bağırlı lâyiha hakkında konuşuldu :

Hükümetin lâyiha hakkında ileri sürdüğü sebepler encümence de muvafık görülmüş olduğundan aynen kabulüne karar verilmiştir.

Ulu Heyete arz olunmak üzere Yüksek Reislige

ğe sunulur.

Da. En. Reisi	Reis V.	M. M.
Tekirdağ		Çanakkale
C. Uygur		Ş. Yaşın
Kâtib		
Tokad	Antalya	Burdur
Hürrem Ergun	R. Kaplan	H. Onaran
Bursa	Çoruh	Çorum
Fatin Güvendiren	Ataf Tüzün	İ. Kemal Alparsar
Erzurum	İstanbul	Kars
Zeki Soydemir	Ş. Ali Ögel	E. Özoğuz
Kütahya	Malatya	Mardin
M. Somer	Emrullah Barkan	Eddib Ergin
Samsun	Sivas	Sivas
Z. Durukan	V. R. Seviğ	S. Görkey
Urfa	Zonguldak	Kocaeli
B. Günay	Rifat Vardar	A. S. Akbaytuğan

Nafia encümeni mazbatası

T. B. M. M.
Nafia encümeni
Esas No. 1/933
Karar No. 7

14 - I - 1938

Yüksek Reisliğe

İstanbul Tramvay şirketinden geri alınan paraların İstanbul şehri imarına tahsisi hakkında Nafia vekilligince hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyetinin 4 - I - 1938 tarihli içtimasında Yüksek Meclise arzı kararlaştırılan ve Dahiliye encümeninde aynen kabul edilen lâyiha esbabı mucibe mazbatasile ve Hükümet memurları hazır oldukları halde tetkik ve müzakere olundu.

Tarihî ve Türk İstanbulun imarını hedef tutan lâyihanın dayandığı mucib sebebler encümemizde de muvafık görülmüştür.

İstimalâk edilecek aksamdaki mukataalı ve icaretbeyinli musakkafatın 1 - I - 1838 tarihine kadar mukataa bedelini vererek tasfiye etmemiş olanların bundan sonra muameleye tevessül ederek Evkafa aid zeminleri mülkiyete tahvil etmemeleri için ikinci maddenin mukatta fıkrasından evvel « Vakıflar kanununun 27 ve 28 nci maddeleri mucibince 1 - I - 1938 tarihine kadar taviz bedelleri verilerek tasfiye edilmeyen » fıkrasının

ilâvesi lüzumlu görülmüştür. Evkafı alâkadar etmek itibarile kanunun icrasına Başvekilin de memur edilmesi tabî görülmüş ve 7 nci madde buna göre değiştirilmiştir.

Havalesi gibi Bütçe encümenine tevdi buyrulmak üzere Yüksek Reisliğe sunulur.

Nafia E. Reisi	M. M.	Kâtib
Erzincan	Kayseri	Manisa
A. Samak İtter	A. Hilmi Kalaç	Osman Erçin
Afyon K.	Afyon K.	Elâziz
Cemal Akçın	M. Göneng	F. Z. Çiyiltepe
Eskişehir	Eskişehir	İçel
O. Işın	Ahmed Özdemir	H. Saydam
F. Mutlu		
İzmir	Isparta	Kars
S. Epikmen	H. Özdamar	Baha Öngören
Kastamonu	Kastamonu	Tokad
Sami Erkman	V. İzbudak	Gl. S. Üke
Niğde		Samsun
Halid Mengi		Dr. A. Sirel

Bütçe encümeni mazbatası

T. B. M. M.

Bütçe encümeni

Mazbata No. 64

Esas No. 1/1933

15 - I - 1938

Yüksek Reisliğe

İstanbul Tramvay şirketinden geri alınan paraların İstanbul şehri imarına tahsisi hakkında olup Nafia ve Dahiliye encümenlerince de tetkik edildikten sonra bu encümenlerin mazbatalarıyla birlikte encümenimize verilen kanun lâyihası Nafia ve Maliye vekilleri ile Başvekâlet müsteşarı hazır olduğu halde okundu ve konuşuldu :

İstanbul Tramvay şirketi, 1926 senesinde yapılmış olan itilâfname şartlarını yerine getiremediğinden Nafia vekâletinin teşebbüsü üzerine Hükümetçe bu itilâfname feshedilmiş ve şirketten istirdad lâzımgelen 1 700 000 Türk lirasından 1 312 500 lirası tahsil olunarak Cümhuriyet Merkez bankasında bir hesabı mahsusa yatırılmış ve bakiyesi de peyderpey tahsil edilmekte bulunmuştur. İstirdad edilen bu paralar ücret tarifelerine zammedilen kesirlerden toplanmış olup bunların hakikî sahiblerine tevzii maddeten mümkün bulunmamasına binaen kısmı azamı İstanbul halkı tarafından verilmiş olan bu paraların İstanbul şehrinin imarına sarfı düşünülerek bu maksadı temin için sevk edildiği esbâbı mucibe mazbatalarının mütaleasından ve ayrıca verilen izahattan anlaşılın kanun lâyihası encümenimizce de yerinde görülerek esas itibarıyla kabul olunmuştur.

Birinci madde olarak maksadı daha vazih şekilde ifade edilmiş olan Dahiliye encümeninin birinci maddesi aynen kabul olunmuştur.

Lâyihanın ikinci maddesi istimlak olunacak mıntakadaki Maliye, hususî idare ve belediyelere aid arsaların bedelsiz olarak alınacağını ifade ve ayrıca icareteynli ve mukataalı yerlere aid hükmü mahsusu ihtiva etmekte olup bunlardan arsaların bedelsiz verileceğine dair olan hükmü 2290 sayılı yapı ve yollar kanununun 8 nci maddesile zaten temin edilmiş bulunmasına, mukataalı ve icareteynli evkafa aid hü-

küm ise, tatbikatta bazı karışıklıkları ve belki de haksızlıkları mucib olabileceği mülâhazasına binaen bu madde ile üçüncü maddenin mukataalı ve icareteynli vakıflara aid bulunan ikinci fıkrasının lâyihadan çıkarılması münasib görülmüştür.

Üçüncü maddenin muhafaza edilen hükmü, yapılacak istimlak işlerinin Nafia vekâletinin kontrolü altında cereyanını ifade etmekte olup bu kontrolün sureti icrası encümenimizce müzakere mevzuu olmuş, bundan maksad istimlak işlerinin 2497 sayılı kanundaki usul ve şeraitini değiştirmek olmayıp bunun idarî bir kontrolden ibaret bulunduğu ve işlere nasıl başlanılacağı, ne yolda devam edeceği Nafia vekâletince tesbit ve irae edilmek suretile bu kontrolün icra edileceği neticesine varılmıştır.

Lâyihanın sarfedilecek paraların sureti kaydine aid maddesi maksadı daha iyi ifade etmek üzere yeniden yazılmış ve değiştirilmeyen diğer maddeler ise aynen kabul edilmek suretile lâyiha yeniden hazırlanmıştır.

Umumî Heyetin tasvibine konulmak üzere Yüksek Reisliğe sunuldu.

Reis	Reis V.	M. M.
Burdur	Isparta	Trabzon
<i>M. Şeref Özkan</i>	<i>Mükerrem Ünsal</i>	<i>R. Karadeniz</i>
Kâtib		
İstanbul	Çorum	Gümüşane
<i>F. Öymen</i>	<i>E. Sabri Akgöl</i>	<i>D. Sakarya</i>
İzmir	Kırklareli	Muş
<i>K. İnanc</i>	<i>Ş. Ödül</i>	<i>Ş. Çiloğlu</i>
Muş	Ordu	Siird
<i>Ş. Ataman</i>	<i>H. Yalman</i>	<i>M. Mayakon</i>
Sivas	Sivas	Trabzon
<i>R. Başara</i>	<i>Remzi Çiner</i>	<i>Sırrı Day</i>
Yozgad		
<i>S. İçöz</i>		

HÜKÜMETİN TEKLİFİ

*İstanbul tramvay şirketinden alınan paraların
İstanbul şehri imarına tahsisine dair kanun
lâyihası*

MADDE 1 — İstanbul tramvay şirketince vecibeleri yapılmaksızın halktan fazla olarak tahsil edilip şirketten geri alınması Devlet Şûrasınca kararlaştırılan ve muayyen taksitlerle Cümhuriyet Merkez bankasında emaneten toplanan ve toplanacak olan bir milyon yedi yüz bin lira İstanbul Yenicami - Eminönü meydanının ilişik tasdikli (A) haritası mucibince açılması icab eden yerlerin istimlâk işlerine sarfolunması tahsis olunmuştur.

MADDE 2 — Birinci maddede yazılı istimlâk işlerinde Maliye, hususî idare ve belediyeye aid arsalar bedelsiz istimlâk olunur.

Mukataa ve icareteynli evkaftan olan binaların dahi mebni kıymetleri takdir olunarak alâkadarlarına verilmek suretile zeminleri camiin avlu ve meydanına bedelsiz olarak iade edilir.

MADDE 3 — İstimlâk işleri, Nafia vekâletinin kontrolü altında İstanbul belediyesince 2497 numaralı belediye istimlâk kanunu ile bu kanun hükümlerine göre yapılır. Şu kadar ki, (2) nci madde mucibince yalnız binaların istimlâkünde bulunan mebni kıymetleri; gayrimenkullerin irad ve kıymetlerini takdir ve tahmin ile muvazzaf komisyonlara birer mühendis veya mimar tefriki ile senenin inşaat rayiçleri ve binanın eski ve yeni olması da göz önünde tutularak tayin olunur. Bu komisyonların kıymete müteallik kararlarına karşı alâkâtların usulen itiraz hakları mahfuzdur.

MADDE 4 — Bu kanun ile tahsis edilen para, ilişik (B) haritasında (1) numara ile işaret edilen yerlerden başlayarak kifayeti halinde (2) numaralı yerlere de sarfedilir. (2) numaralı yerlerin istimlâkından sonra para arttığı takdirde kalacak bakiye ile Eminönü - Eyub istikametinde açılacak yolun istimlâkine sarfedilir.

İstimlâk muamelesi biterek belediye emrine bırakılan binaların hedmi ve Eminönü meyda-

DAHİLİYE ENCÜMENİNİN DEĞİŞTİRİŞİ

*İstanbul Tramvay şirketinden alınan paraların
İstanbul şehrinin imarına tahsis olunması hak-
kında kanun lâyihası*

MADDE 1 — İstanbul Tramvay şirketince vecibeleri yapılmaksızın halktan fazla olarak tahsil edilip şirketten geri alınması Devlet Şûrasınca kararlaştırılan bir milyon yedi yüz bin liranın elyevm Cümhuriyet merkez bankasında toplanmış olan kısımile bundan sonra alınacak mikdarı; İstanbulun Yenicami - Eminönü meydanında, ilişik, tasdikli ve (A) işaretli harita mucibince, açılması icab eden yerlerin istimlâk işlerine tahsis olunmuştur.

MADDE 2 — Birinci maddede yazılı yerlerde bulunan; Maliye, hususî idare ve belediyelere aid arsalar parasız almır. Mukataa ve icareteynli evkaftan olan binaların yalnız binaya aid kıymetleri alâkadarlarına verilerek zeminleri bedelsiz olmak suretile camiin avlu ve meydanına ilâve edilir.

MADDE 3 — İstimlâk işleri, Nafia vekâletinin kontrolü altında İstanbul belediyesince 2497 numaralı kanunla bu kanununun hükümlerine göre yapılır. Ancak ikinci maddenin son fıkrasına göre yalnız binaların kıymetini takdir için teşekkül edecek komisyonlara birer mühendis veya mimar daha tefrik olunur ve kıymet takdirinde gayrimenkullerin inşaat rayiçleri yeni veya eskilikleri göz önünde tutulur.

Takdir olunan kıymetlere alâkadarlar usulen itiraz edebilirler.

MADDE 4 — Hükümetin teklifi aynen.

NAFIA ENCÜMENİNİN DEĞİŞTİRİŞİ

*İstanbul tramvay şirketinden alınan paraların
İstanbul şehri imarına tahsisine dair kanun
lâyihası*

MADDE 1 — Hükûmetin 1 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 2 — Birinci maddede yazılı istimlâk işlerine Maliye, hususî idare ve belediyeye aid arsalar bedelsiz istimlâk olunur.

Vakıflar kanununun 27 nci 28 nci maddeleri mucibince 1 kânunusani 1938 tarihine kadar taviz bedeli verilerek tasfiye edilmeyen mukataa ve icareteyinli evkaftan olan binaların dahi mebna kıymetleri takdir olunarak alâkadarlarına verilmek suretile zeminleri camiin avlu ve meydanına bedelsiz olarak iade edilir.

MADDE 3 — Hükûmetin 3 cü maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 4 — Hükûmetin 4 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

BÜTÇE ENCÜMENİNİN DEĞİŞTİRİŞİ

MADDE 1 — Dahiliye encümeninin birinci maddesi aynen.

MADDE 2 — İstimlâk işleri Nafra vekâletinin kontrolü altında İstanbul belediyesince 2497 sayılı belediye istimlâk kanununa göre yapılır.

MADDE 3 — Hükûmetin 4 ncü maddesi aynen.

Hâ.

Da. E.

nın tanzimi, İstanbul belediyesi bütçesi ile temin olunur.

MADDE 5 — Birinci madde ile tahsis edilip toptan Nafıa ve belediye emrine verilmiş olan para, sarfedildiği sene mali bütçelerinde ayrı bir kısımda bir taraftan irad ve bir taraftan masraf kaydedilmek suretile gösterilir.

MADDE 6 — Bu kanun neşri tarihinden mu-teberdir.

MADDE 7 — Bu kanunun icrasına Dahiliye, Maliye ve Nafıa vekilleri memurdur.

4 - I - 1938

Bş. V.	Ad. V.	M. M. V.
C. Bayar	Ş. Saracoğlu	K. Özalp
Da. V.	Ha. V.	Mal. V.
Ş. Kaya	Dr. T. R. Aras	F. Ağralı
Mf. V.	Na. V.	İk. V. ve Zr. V. V.
Ş. Arıkan	A. Çetinkaya	Ş. Kesebir
S. İ. M. V.	G. İ. V.	
Dr. H. Alataş	Bana Tarhan	

MADDE 5 — Hükümetin teklifi aynen.

MADDE 6 — Hükümetin teklifi aynen.

MADDE 7 — Bu kanunun icrasına Başvekil ve Dahiliye, Maliye, Nafıa vekilleri memurdur.

Na. E.

B. E.

MADDE 5 — Hükûmetin 5 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 6 — Hükûmetin 6 ncı maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 7 — Bu kanunun icrasına Başvekil, Dahiliye, Maliye ve Nafia vekilleri memurdur.

MADDE 4 — Birinci madde ile Nafia vekâletinin kontrolü altında istimlâk işlerine sarf edilecek paralar sarf tarihi itibarile taallûk ettikleri belediye bütçesinde açılacak hususî fassıllara bir taraftan irad, diğer taraftan tahsisat kaydedilmek suretile gösterilir.

MADDE 5 — Hükûmetin 6 ncı maddesi aynen.

MADDE 6 — Hükûmetin 7 nci maddesi aynen.

